

1. Antonij s. paulij diff. de
patmo Lutheri Lutheri
Hale 1730.
2. _____ diff. de odio
penitentiali, Hale 1709.
3. _____ diff. de fide,
Hale 1728.
4. Baumgarten s. Gijim. Jacq
diff. de gradibus peccatorum
Hale 1736.
5. _____ diff. de dicitis
Scripturae sacrae pro
cantibus, Hale. 1734

18
~~17~~ 17.
JOACH. JUSTI BREITHAUPT,
S. Th. D. & P. P. Sem. Th. & Sacrorum Hillersl. Direct. Præp. & Præl.
B. V. Magd. Confil. Confit. & Gen. Superint, in Duc. Magd, primæq; Dioc. Sal. Insp.

OBSERVATIONES THEOLOGICÆ
DE

HÆRESI

JUXTA

S. SCRIPTURÆ SENSUM,

In

UNIVERSITATE HALLENSI

A. MDCXCVII. P. P. ad disputandum.

Accedit

ANIMADVERSIO APOLOGETICA

A. M DCCIX.

HALÆ, apud CHRIST. ANDR. ZEITLERUM, Acad. Typogr.

I. N. 7.
DE HÆRESI, JUXTA S. SCRIP-
TURÆ SENSUM.

OBSERV. I

Vocabulum Hæresis per se est *ἡρέσις*, ut tam in bonam, quàm malam partem, accipiatur.

Ucem *etymologie* afferunt dicta Matth. XII, 18. & Phil. I, 22. utrobique verbum denotat inclinationem animi ad eligendum. Nomen ipsum hinc non perperam aliquando redditur, electio. Cum verò tot opiniones fabricari soleant in humanis, quot capita, mirum non est, quòd certa *dogmatum* electio appellata sit hæresis: ut proinde significet opinionem de aliquo dogmate firmatam. Ita *synonymum* est secta, disciplina peculiaris.

2. Eà ex *latitudine* est, quod vox per se *ἡρέσις* sit, usitata in utramque partem. Act. V, 17. dicitur *hæresis Sadducæorum*, pessima illa quidem, sed hoc loco insignita communi appellatione. Act. XV, 5. ipsorum credentium nonnulli describuntur ab *hæresi Pharisæorum*; à qua tanquam *exquisitissimâ*, prout confertur cum aliis Act. XXVI, 5. aliquantò facilior ipsis fuerat transitus ad Christianismum. Quâ posteriore locutione cum laudetur ista ab Apostolo, vox sensu meliore

4 DE HÆRESI
adhibeatur, necesse est. Et verò Aët. XXVIII, 22. est a-
pertissimum, Judæos adhuc in medio relinquere, bene
ansecus de hæresi novâ censendum sit.

OBSERV. II.

Ex usu, propter emphaticam vocis notationem,
fieri potuit, ut sensim rationem quandam ma-
lam potius, quàm bonam, designaret.

1. Significationum, quæ in sequiorem sensum a-
bière, origines sunt diversissimæ. Arbitramur, ex *em-
phasi* vocis accidisse, ut eâ affectus confectandi potius
prævus, quàm laudabilis, exprimi videretur; præser-
tim cum depravata natura ejus sit conditionis, ut ge-
rat se proniorem ad captanda mala, quam ad bona.
Quâ quidem concupiscentiâ postquam est factum, ut
captio plerumque esset *deceptio*, similiter in Græca lin-
guâ *ἀίρεσις* mutationem in significando subiit, vocis vim
absorbente usu, utpote qui sequitur judicium commu-
ne, ab experientiâ quod peti affolet.

2. Satis manifestum hoc apparet Aët. XXIV, 14.
ubi Paulus minimè in bonam partem accipit, quod i-
psum accusantes, doctrinam Christianam v. s. vocâs-
sent *Nazarenorum illam hæresin*; simul innuens, loquendi
usu nomen illud effectum esse durius, ac recessisse à sa-
pientiæ cultoribus, & propriè in eo, qui sequiora secta-
retur, remansisse. Idem sensus reperitur 1. Cor. XI, 10.
Gal. V, 20. 2. Petr. II, 1.

OBSERV. III.

Usurpatur de aberratione non tantum intelle-
ctus, sed etiam voluntatis simul.

1. Quod

JUXTA S. SCRIPTURÆ SENSUM. 5

1. Quod *intellectus* aberrationem notet in Scripturâ hæresis, negabit nemo, qui supra adducta SS. literarum loca fideliter ponderaverit. Sanè vel illa hoc evincunt fati, quæ de *Judæorum Sectis* agunt: Act. V, 17. XV, 5. XXVIII, 22. Etsi enim nec deerat, quo Pharisæi à Sadducæis in ipsâ vivendi agendique viâ differerent, tamen eorum discrepantiam in credendis fuisse positam, liquet ex Matth. XXII, 23, 24. Act. XXIII, 8, 9. Omnino autem mentis intelligentiæ hæresis tribuitur Act. XXVIII, 22. conf. cum v. 20. licet hîc neque in bonam neque in malam partem feratur significatio.

2. Ex 1. Cor. XI, 18, 19. si quis contendat, vocem *schismatum* & *hæresum* usurpari *synonymicè*, posito isthòc, nondum efficietur, hæresin nullo modo ad intellectum pertinere, siquidem citra opinionis quendam errorem nec schisma nulla existit. Neque verò, si schisma & hæresis ibi *synonyma* essent, ut voces modò *latius*, modò *strictius* inveniuntur, ex eo verbis alibi expressis detraheretur quidquam. Ceterùm ut *synonymicè* sumam schismata & hæreses, cum *Chrysostomo* in hunc locum, certè adduci nequeo, sed *Tertulliano* assentior. Conjecturæ locus daretur, si legeremus: *dei yap dipe-ores êv õpiv êvai.* at verò cum videam & maxime *emphaticum* insertum, & res ipsa, & Paulinus stylus, qui *particulam* hanc non admittit otiosam, (conf. Phil. III, 12. Glass. Phil. S. I. 3. tr. 7. c. 3. 4.) *synonymias* suspicionem omnem tollit. Quanquam nullus negaverim, eatenus hæreses respicere schismata, quòd illæ hæc attrahant 1. Cor. I, 10. supponantque voluntatis pravitatem: quapropter & inter opera carnis, appetitum potissimum spectantia, unà cum rixis ac disidiis, pariter ad intellectum atque voluntatem referendis (conf. Rom. XVI,

17.) eadem poni Gal. V, 20. non est quod miremur. A *contextu* vero 1. Cor. XI, 19. acceptationem de erroribus haud alienam esse, ostendit in dolo argumenti à *minore ad majus*; ubi non opus, ut de eo, quod minus verisimile est, *antecedentia & consequentia* ex instituto agant, modo quæ magis verisimilia afferuntur, veluti *contextus* viscera, ipso illo stabiliantur quàm firmissime. Ita enim illic affirmantur schismata locum facile invenire, si & hæreses oporteat esse, hâc fini, ut probati reddantur manifesti. At enim *δουλοῦν* & intellectui competere, ex *opposito* cogor discere Rom. I, 28. Præter locum adductum Act. XXVIII, 22. occurrit etiam alter 2. Petr. II, 1, prædicens futuros falsos doctores, qui *subintroducant*, nempe sub Apostolicæ doctrinæ nomine, hæreses exitiales, & *abnegent* Dominum, qui illos mercatus sit: nam hæresin hic iterum de intellectu dici, haud obscurum est, licet voluntatis prævæ consortium accedat. Judas v. 19. etli ponit, quinam & quales sint *ἀποδιογήτορες*, à quibus & schismata & hæreses profisciantur, tamen hæresi commercium esse cum intellectu, nec *ἠρώς*, nec *κατὰ διάνοιαν* negat: quin potius hoc affirmat, jubens ipsos se *superædificare sanctissimæ suæ fidei* v. 20. quæ si intelligitur *sensitiva & experimentalis*, ut 2. Cor. XIII, 5. superædificatio quidem fieri nequit sine fundamento ejus *dogmatico*, quod Apostolum non excludere, videre est v. 3. conferendo cum Gal. I, 23. Quocirca B. Lutherus in *Catech. Maj.* pag 540. graviter monet, *fidem necessario aliquid habere, quod credat, hoc est, cui innitatur, & quâ re sussulta persistat.*

3. Quemadmodum Scripturæ adversatur, si negaveris, intellectum aberrare in hæresi, ita non refragabor, si negaveris, intellectum solum in hæresi aberrare,

JUXTA S. SCRIPTURÆ SENSUM. 7

rare. Quando hæreticus Tit. III, 10. describitur ever-
 tus & peccans, ἀταξία notatur non minùs in volunta-
 te, quàm intellectu: quod ipsum superiora quoque e-
 docent ex 2. Pet. II, 1. 2. Gal. V, 20. & 1. Cor. XI, 19. immò
 quod tantùm οἱ δόκιμοι hæreseos expertes statuuntur
 inter Corinthios, æquè pro voluntate, ac intellectu ta-
 cit. Cum vero adversus veritatem nihil solidi profer-
 ri potest, nec tamèn mutatur sententia ob inane quod-
 dam obstaculum, voluntatis vitium reputatur. Si
 quis autem hunc respectum ad *subjecti conditionem* referat,
 quæ non nisi à posteriori compleat quasi hæresin; equi-
 dem neque à priori ipsam à voluntatis crimine immu-
 nem pronunciarim, quoniam ejusmodi negatio apud
 Christianum non existit, nisi affectu pravo intellectus
 irretiat. Nescio an alibi in sacris hoc clarius do-
 ceatur, quàm 1. Tim. VI, 4. 5. Denique *essentialis ra-
 tionis* indole sit, ut ipse error, qui appellatur hæresis,
 præcisè ad voluntatis & animæ totius corruptionem
 ducat, connexus intimè cum fugâ & veri & boni;
 dicaturque etiam hinc ἀρεσις ἀπωλείας 2. Pet. II, 1. quem-
 admodum Ephes. IV, 22. *cupiditates sunt erroris*, quæ
 ex errore quodam oriuntur, eundemque augment, & con-
 trà v. 24. *justitia & sanctitas veritatis*. Ita ergo hære-
 ses sunt ipsæ ἀπωλείαι, exitia, opponunturque *vici veri-
 tatis*, πλᾶσοι λόγοι, ficti sermones. 2. Pet. II, 2, 3.

OBSERV. IV.

Hæreticus, ut talis, haberi nequit, nisi apud quem
 circa negatam veritatem divinam explorata
 sit voluntatis perversitas.

1. Apostoli verba sunt Tit. III, 10. *Hæreticum homi-
 nem post unam & alteram commonesationem rejice: ut qui
 nonis,*

noris, eversum esse eum, qui sit ejusmodi, & peccare, ut qui suo prope judicio sit condemnatus. Loquitur de aliquo ex fidelium cœtu, qui salutarem Christi doctrinam amplexus, vel ita edoctus fuerit, ut ejus & veritatem & efficaciam non potuerit non, si voluerit, assequi. Neque enim de alio scire possum, num ex fundamento pristino melior, quod vel *affectivè* vel *completè* tuerit penes se expertus, eversus sit, peccetque eo ipso, quod, quæ rectiùs nôrit, malignè repudiet, suo se judicio condemnans. Licet verò hujusmodi homo olim instructus veritate extiterit, tamen, cum tanta sit imbecillitas humana in *spiritualibus*, ut, quæ quis in spiritu vel optime perspexerit, mox admiscâ persuasionis cujusdam caligine ignorare videatur; vel etiam *indirectè* illa subruat, alias opiniones occultè oppositas subintroducens; peccetne ita ex infirmitate & ignorantia, an verò ex *procrastina* malitiâ affectatâ, & quidem præfractè dominante; sciendum ex redargutione Dei verbo factâ, non unâ modò, sed & altera, ut & resipiscendi & pertinaciâ dijudicandi locus detur.

2. Antequam exploratio isthæc instituta fuerit, rejiciendum quenquam non existimas Paulus, neque adeò habendum hæreticum *ut talem*, h. e. qui tanquam hæreticus intellectu ac voluntate sibi constet, & absque hæsitatione judicari perversus queat. Quod ipsum omne admodum illustrari potest ex 1. Cor. XI, 19. Si namque oriuntur hæreses, ut in tentationis horâ appareat, qui probatos se sistant; nec verò horum ratio aliter evadit manifesta, nisi huc & illuc inclinantes probentur, nunquid veritatis fundamenta solidè ad animum revocata deserturi sint, an vindicaturi; non celeriter sanè rejiciendus quispiam ut hæreticus, quamvis

vis

JUXTA S. SCRIPTURÆ SENSUM. 9

vis hæreticorum opinionem aliquandiu præ se tulerit.
conf. Eph. IV, 13, 14.

3. Quando autem in hæretico, *ut tali*, supponitur fundamentorum veritatis *adequata* ad assensum præbendum noticia, non negamus, hæreticos dici quodammodo posse, seu potius *hæreticos homines*, qui in se-
cra vivunt hæretica, & hæreticas opiniones fovent, nec forte idoneæ institutionis unquam participes facti sunt. E-
si enim hæreticus, ut talis, nemo ex iis haberi potest, donec voluntatis ipsius ratio circa hanc rem digno modo explorata fuerit; tamen, quæ nondum à completo statu ei competit denominatio, ab errore tamen, in quo hic versatur ac perseverat, *synecdochicè* illam adsciscit; nec tam propter communionem, in quâ est, quam ob mentis corruptelam: ceu innuit ipse Paulus Tit. III, 10. *Subjellum* explorandum ac commonefaciendum nominans *hæreticum*, hominem impiis captionibus deditum; tamen, ut tanquam hæreticus tractetur & deferatur, priusquam informationem pleniorẽ indeptus sit, fas non esse.

OBSERV. V.

Hæresis est apud eum, qui Christum profitetur, & intellectus & voluntatis aberratio, quæ ex sententiæ naturâ haud consistere potest cum invocatione Dei verâ & vivâ, (sive per se, sive per accidens ipsam evertat) informatione Scripturarum eam in rem satis auditâ.

1. Errorem non quemvis in Ecclesiâ Apostolicâ appellari hæresin, ex *predicatis* animadvertere licet I Cor. XI, 19. 2. Pet. II, 1, 2. Tit. III, 10, II. quæ plane commo-
B stant.

strant, agi de aberratione intellectus & voluntatis [conf. Observ. III.] ejusmodi, qua tollatur funditus invocatio Dei in spiritu ac veritate, unâ cum annexis spiritûs operibus. Idem confirmant loca cætera, ubi vox quidem hæreseos non occurrit, ipsâ tamen res declaratur: ut Rom. XVI, 17 Gal. I, 8. 9. V, 2, 3. 4. 8. 9. Coloss. II, 18. 19. Tim. I, 5, 6, 7. 19. 20. IV, 1, 2, 3. VI, 3, 4, 5. 2. Tim. II, 16, 17, 18, 19, 20, 21. 1. Joh. II, 21, 22, 23, 24. IV, 1, 2, 3. 6. 2. Joh. V, 7, 8, 9, 10. Heb. XIII, 9. Jud. v. 4. 18. 19, 20. Vera namque & viva Dei invocatio est ipsum salutis *medium unicum* Rom. X, 13. neque sic uno semper consideranda modo, sed prout diversâ revelationis divinæ *periodo* factum, ut Deus se plenius cognoscendum atque adorandum patefecerit. *ibid.* v. 14. & Joh. XVI, 23, 24. Scilicet adorare Deum ignorato salutis fundamento, quod scire poteras ac debebas, opus vanum esse, & veræ adorationi oppositum, docet Christus Joh. IV, 22, 23. conf. Joh. XVII, 30, 31. Eph. IV, 17, 18. Magni ergo interest, de quo tempore vel *Novi* vel *Veteris Testamenti* quærat, quinam errores sint fuerintve hæreses: unde & nos haud quacunque ratione versamur circa hominem, sed hæreseos, quam nunc spectamus. *subjectum* statuimus eum; qui se Ecclesiæ Christianæ membrum profiteatur, atque ita audierit plenè [audire certè potuerit] quæ ad salutem creditu sunt necessaria. Quòd si autem demonstraverimus, quibus *dogmatibus* non modò ignoratis, sed etiam pervicaci animo negatis, invocatio Dei sub Novo Testamento prorsus diruatur, de hæreseos naturâ non amplius dubitandum erit.

2. Uti *conditionis*, de institutione *integrâ*, necessitatem ostendimus superiori observatione, sic omninò supponimus, illam e sacris literis circa omnia mysteria,

JUXTA S. SCRIPTURÆ SENSUM. 11

ria, ad salutem necessaria, eatenus impleri posse, ut secundum hunc, non alium sensum, agnoscenda ista sint. Irritum esset monitum ac præceptum de una atque altera *vs. Secta* (conf. Coloss. I, 28.) nisi ea redigi deberet alter ad eum *conceptum*, quem instituens tenet: neque enim quisquam suggerere alium fideliter potest, quam ipse quem fovet. Nequis verò arbitretur, ad Titum III, 10. non agere Apostolum de credendis mysteriis divinis, sanè agit de quovis hæretico; hunc verò & ob credenda, si pernegaverit ista, fieri, docet Petrus 2. ep. II, 1. docet Johannes 1. ep. c. II, 22, 23, 24. IV, 2. &c. 2. ep. v. 7, 8, 9, 10. nec non Paulus supra num. 1. adductis locis.

Ad rem quod attinet, quando inter hæreticos & orthodoxos litigatur, an divinæ essentiaë mysteria in hoc vel illo dicto clarè sint revelata, & an secundum hunc vel illum sensum agnoscenda? non sufficit hujusmodi contradictio, ad probandum, quòd non æquè, ac clara sunt verba, etiam sensus definitus clarusque ex iis concipi ab omnibus idem possit ac debeat; nisi interpretationem omninò omnem statuere dubiam voverimus. Respondebitur: distinguendum esse inter indagationem, quæ circa infinitum, & quæ circa finitum *objectum* versatur; nam infiniti convenientiam nullam esse cum intellectu finito, nec in tantum quidem, ut, præter opinionem aut meros *conceptus negativos*, scientia vera seu *positiva* produci queat. Verùm enim vero committetur hic eadem confusio, quam *Pontificii* effugere nequeunt, negantes Scripturæ S. perspicuitatem in iis, quæ ad salutem necessaria sunt. Est enim alia, *evidentia rerum*, in te spectatarum, quam negandam ultro cedimus; alia *verborum*, quam sequuntur. *Species*, de horum sensu animo imprimendæ. Ubi rem

intueor coram, sicuti est, sequuntur illæ ipsius rei præsentiam, ut incurrit in sensus; at ubi verba rerum, signa, tantummodo suppetunt, illæ non formantur ex rei ipsius pervestigatione, sed fluunt ex verborum significationibus: hæc vero si *infallibilia* sunt, non licet in dubium vocare *conceptus* veritatem, eo quod res fuerit absens, nec perspici possit. Ugetur: ita quidem habere in finitis, non item circa infinitum, utpote quod non nisi per *similia* à mentibus finitis cognoscatur. Concedo, quod videri hinc possit ambigua interpretatio, si dicta in Scripturis exhiberentur, humana (*σσοφισμένοι μῦθοι* 2 Petr. I, 16.) nec *firmiorem haberemus sermonem Propheticum* (ib. v. 19.) aut cujus auctoritas *infallibilis* non niteretur & sapientiâ, & bonitate, & potentiâ divina: *sapientiâ*, quâ factum, ut scriptura Sara is constet vocibus & locutionibus, quæ quàm accommodatissimæ sint ad exprimendas ejusmodi notationes, per quas *objectum* infinitum concipiatur notitia *in tantum positivâ* & vera, in quantum hanc Spiritus Sanctus in nobis, ut est captus hominum, producendam intendit (ibid. v. 20, 21.) *bonitate*, qua factum, ut Deus hominum imbecillitati consuluerit, ne sit opus, præscripto ordine observato, in erroris sensum vel incidere, vel in eo detineri, nisi quis reperiri velit *inexcusabilis*. Joh. VII, 17. *potentiâ*, qua factum, ut cæ polleat efficacia verbum Dei, qua proximè ingenerare possit mentibus nativum & proprium sensum ipsius auctoris sanctissimi [1. Theff. II, 13.] eoque potius, quò difficilius, nec minùs verum tamen est, Dei verbo inesse facultatem persuadendi, quæ à corrupta ratione sunt alienissima. Excipietur quidem: non negari ejusmodi quid de *objectis* Scripturam finitis, sed de
 infi-

JUXTA S. SCRIPTURÆ SENSUM.

13

infito: respondeo autem; ubi excipiuntur verba de infinito? circa quod multo magis id necessarium est. Si arguas, Deum non requirere in divinis *conceptum* certum *intellectualem*; arguo, requirere; & probavi hætenus, quod possit requirere; nec non supra, quod requirat, conf. cum locis sub init. hujus §. allatis illa, quæ §. i. congeffi, quæque jam ex intervallo partim, repetuntur, partim addentur cum uberiore causæ hujus declaratione.

Amoveamus prius & hunc scrupulum: si tam clara sit Scriptura, etiam in *credendis* juxta Spiritus Sancti expressam mentem apprehendendis, unde, quod hæretici omnes provocent ad Scripturam? quis judex? Prioris culpa in voluntate aberrantium ponitur 2. Cor. IV, 3, 4. quam ob causam nec hæresis, in *subjecto* spectata, est talis, donec obfirmata malignitas patefcat. Judicem vero esse verbum Dei, quatenus *normam*, non sine spiritus efficacia considerandam, & Scriptura 1. Joh. V, 6, 10, 13. [conf. cum Joh V, 39. XII, 48.] & juxta ipsam testimonii interni experientia unumquemque docere potest. Neque obstat, quod & hæretici pro se Scripturam adducant. Hinc enim nihil plus consequitur, quam hæreticum non profiteri se hæreticum; qui tamen divino caret fundamento, & *sigillo* isto, quod *Dominus ipsum ut suum norit*, quod ipse *recedat ab injustitiâ*; in quâ quoniam is veritatem detinens *fundamentalem* negat, hæreticus est. 2. Tim. II, 19. conf. cum Rom. I, 18. Interim verè fidelis agnoscit judicem, Dei verbum, sine oppositi formidine, spiritu Dei unctus & obsignatus. Joh. V, 10, 20.

Si quis tandem putaverit; hæc ipsa *unctio* cum ex parte voluntatis incipiat, intellectusque ejus particeps

B 3

fiat

fiat *passivè*, intellectum quidem in mysteriis percipiendis etiam *passivè* affici, *activè* autem se non ita exferere, ut conceptus unanimis requiri debeat, verùm pro cuiusque *receptivitate* diversum hunc esse citra salutis detrimentum posse, modò in iis non aberrret, quæ *immediatè* praxin dirigunt: tametsi prius toto animo amplector cum Paulo Gal. IV, 9. Phil. III, 12. & tanquam unicuique veræ cognitionis fundamentum propugnandum iudicio 1. Cor. VIII, 2, 3. posterius tamen negare oportet constantissimè. Consideremus in *Epistola* ad *Ephellos* & *Colossenses*, quantopere Spiritus S. laboret in declarando, quòd in Christo omnia in unum recolligantur; quodque omnes, qui ei ut capiti fide ac spiritus efficacis communione firmiter adhæreant, teneant unitatem & soliditatem ipsius in Christum fidei, quam edocti sint, ne quovis doctrinæ vento circumferantur. Coloss. II, 5. 7. 19. Eph. IV, 13. 14. Pulchra est huius rei illustratio apud Cyprianum de *Simplicitate Prælati*. *Ecclesia una est, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur: quo modo solis radii multi, sed lumen unum: & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum. Et cum de fonte uno rivus plurimi defluunt, numerolitas, licet diffusa videatur exundantis copie largitate, unitas tamen manet in origine. A velle radium solis à corpore, divisionem unitas non capit. A fonte præcide rivum, præcisus arefcit. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per totum orbem porrigitur: unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur. Unde ergo hæreses, stricte ita dictæ? nisi, quòd veritatis scaturigo non fervetur, nec verborum Christi capitis integritas custodiatur incorrupta, sed perverfis dirimatur conceptibus. Etsi enim fatemur, dedecus in Theologia pendendum esse, si unitas spiritus ponatur in mero cons-*

tes-

fessionis consensu, qui umbra illius tantum externa est; tamen nec vivida spiritus communio subsistit, ubi dissolvitur pacis cum internæ, tum externæ *vinculum*. Eph. IV, 3. hoc quippe [in voluntatem unione situm] est nullum, si mentes non consentiant in Christo. Quando idcirco Apostolus ib. v. 4. 5. 6. in Christo ostendit fidelibus omnibus nihil non unum & commune dari, unum Deum, unum Dominum, unam vocationis spem, unum baptisma, unum corpus, unum spiritum, atque inter illa etiam unam fidem, ut ex eo fundamento concordia necessitatem monstraret; hæcne ita intelligenda fuerint, ut, cum in omnibus unum quid intueantur Christi membra, excipiatur solum neganda unitas mentis seu *conceptuum*, de mysteriis creditu necessariis? Minime vero. absque hac enim nec una esset fides, tum *experimentalis*, tum *doctrinalis* [conf. ibid. v. 13. 14.] nec concordia. Dices *Cypriani* verbis *unitas tamen manet* in origine: ecce! autem *numeritas* quidem manere unitas potest in origine; ast non *diversitas*, quæ originem aliter atque aliter seu immutat, seu deserit. Atque id metuendum esse, eademque propterea notiones desiderari, nec non eosdem ex iisdem sensibus sermones, idem aperte asseverat 1. Cor. I, 5. 10. Philip. II, 2. III, 16. &c. Largior equidem, in nonnullis, etiam circa mysteria, dispares sententias unitatem spiritus haud tollere (nam haud lædere, nullus dixerim) sed in iis mysteriorum partibus, quibus Christus tanquam caput tenendus est, Coloss. II, 19. si à sensu vero pertinaciter mens discesserit, unâ cum capite & spiritus amitteretur. Itaque in his saltem eadem sentiendi ratio summè est necessaria.

Quodsi autem de aliquibus rebus maximè divinis
id re-

id requirit Deus, ut Pauli præceptiones monstrant; certum est pariter, *actuale* intelligentiam circa illas occupatam esse oportere. De quo ut dubium nullum relinquatur, denuò perlustrantur sequentia: Rom. XVI, 25, 26. 1. Cor. I, 5, 6. II, 7, 12, 13, 14, 15, 16. VIII, 6. XIII, 12. Ephes. I, 8, 9. 13. III, 18, 19. IV, 18. Phil. III, 15, 16. Coloss. I, 9, 23, 27, 28. II, 2. &c. 1. Tim. VI, 3, 4. 2. Tim. I, 13, 11, 18. III, 14, 15, 16. Tit. I, 9. 2. Pet. III, 1. 1. Joh. II, 21, 22, 23. IV, 2, 3, 14, 15. V, 5, 10, 13. 2. Joh. V, 7, 9, 10, 11. Ne quis vero existimet, tot effata afferri tantum de *voluntatis* divinæ mysterio, nec de essentiæ mysterio talia quidquam certi intelligendum exigere, reputandum monemus, quòd pleraque agant de totâ doctrina Christiana, cujus pars primaria istud est; atque exempli loco proponimus ex compluribus 1. Cor. VIII, 6. Col. II, 6. 1. Joh. II, 20, 21, 22. &c. quærentes, nunquid negari possit, respicere hæc *in ordine ad cognoscendum* & illa, quæ sunt mysterii essentiæ? Si Deus unus credendus, neque aliter semidendum ipsa mente, si Pater, si Filius, si Spiritus S. idem credendus; quæ pertinere ad *sermones Domini nostri Jesu Christi*, quos tanquam fundamentum salutis identidem Apostoli exquirunt, Evangelistarum testimonia passim testantur: nōne intellectus est, circa eadem, à præscripta (*ὁπορωπώσει*) verborum normâ nullo modo aberrare, ut, qui ausit eorum quædam pernegare, sit *antichristus* aut *hæreticus*? 1. Tim. VI, 3. &c. 1. Joh. II, 22.

Rei cardo & *analogia* in hoc uno vertitur, quod imago Dei penes hominem ad salutem reducendam, instauranda sit in facultatibus universis, nec modò in voluntate, sed ipso etiam intellectu. 2. Cor. III, 5, 13, 18. IV, 4, 6. Joh. XIV, 7, 17. &c. Non video, quid dubitatio-

nis

nis remanuram sit ponderandi comparationem; quæ instituitur 1. Cor. XIII, 9, 11, 12. inter cognitionem hujus & futuræ vitæ: hinc cognoscimus & ratiocinamur ut infantes; videlicet ex parte; tunc cognoscemus perfectè, prout cogniti fuerimus. Amore Dei perfruemur, atque ipsum amamus; agnoscemur à Deo, & agnoscemus ipsum. Quemadmodum proinde neque hinc negatur amor, ut passivus, ita activus; nec negatur cognitio passiva, ita nec activa negari potest. una est analogia, si verbi divini ratio consideretur, supra declarata. Nec de mysteriis quidquam, quoad Scripturarum exhibetur ænigmate, veluti haud cognoscendum excipitur; tamen contemplatio hujusmodi extenuatur, ac dicitur ex parte fieri. *Videbimus Deum, sicuti est*: cum Paulo nostro inquit Johannes 1. ep. c. III, 2. si ergo finitum tam pleno cœlestis lucis fulgore aliquando illustrabitur, ut absque involuero cognoscere ac videri possit infinitum, sicuti est; cur non ejusdem perspicientia ex gratiæ sensu provehatur eo in præsens, ut de infinito *conceptum* proposito ænigmati saltem consentaneum formet? præsertim cum mens, imputa Spiritus S. lumine, intelligendi vires non exuat, sed eas nunc queat *sanctificatas* aliquo modo exserere. Hoc nimirum est, cognoscere *ex parte*. Neque enim, si de mentis *conceptibus* loquimur in Theologia, id de *merè intellectualibus* summendum est; propterea quod plerique sic abutuntur cognitione, ut hanc ab amore Dei segregantes, committant intelligendo, ut nihil intelligant: ceu sæpe notamus ex 1. Cor. VIII, 2, 3. alioquin incommodum idem ex alterâ parte emerget, ut alii mysteriis, quatenus sunt patefacta, susque deque habitis, *volentes* tam turpiter adducantur à vero, ut nihil verè velint. Nam qui *negant* mysteria, ut audita sunt

sunt à principio, hi *abducentes* sunt: *negantes Filium, nec Patrem habent.* 1. Joh. II, 22, 23, 24, 25, 26. Abusus neutra ex parte usum tollat in mysteriis, tanto cum rigore mandatis: sed usus verus ac sobrius eo fidelius inculcetur; quod quando negligitur ferè ab omnibus, culpa seculi & iudicium tremendum utique est. Interim veritatem non decet inclinare magis in sinistram aut dextram, quam Scripturæ libra & intellectus & voluntatis lanci pondera imponit. Ut enim *γνώσις* è conceptibus merè intellectualibus est *ψευδάνυμι*, atque inflans hominem, ut sibi persuadeat scientiam, quæ tamen vana est, nec meretur hoc nomen: [1. Tim. VI, 20. 1. Cor. VIII, 1, 2.] ita *ἐπιγνώσις*, cognitio *affectiva* in spiritu, non datur, quin *γνώσις* parturiant; quæ etsi non temper exprimi verbis potest, tamen, si dicta divinitus præscripta invenit, his subscribere nullo modo veretur ita, ut hunc, non alium sensum, amplectatur. Quamobrem liberetur vox *conceptus* ab *equivocatione*, & quæ vocis vi connotatur *comprehensio*, in Scripturis prorsus fundata observetur appliceturque ad totam hanc causam; ut, quæcunque loca de intellectu negotio in *spiritualibus* allata fuerint, haud aliter capiantur, quam patitur dignitas *supernaturalis* fidei, quæ *conceptus* veros alios nullos agnoscit, quam qui nascantur ex *commistione* verborum Dei cum voluntatis & intellectus usu intimo atque attentissimo Hebr. IV, 2. *ἐν ὅλη τῇ διανοίᾳ* Matth. XXII, 37. ut *voces* & *littera Domini digerantur*, sicut *Patres* de conceptibus veris solent scribere; nec voluntas absque intellectu, neque intellectus absque voluntate fidem completam sistat, nedum fidei conceptus: quam *Thomas Aquinas* apposite *circulationem* perpetuam dixit. *alterius sic*

Altera pars exposcit opem, & conspirat amice. Ita *Maria*
verba

JUXTA S. SCRIPTURÆ SENSUM. 19

verba conservat *in corde*, verum & *mentis* operatione *confert*, expendit *in corde* suo. Luc. II, 19. Damus etiam hoc voluntati, quod *Renovationis* opus in ipsa multo magis, quam intellectu, se exserat, eoq; Scriptura ten- dat potissimum, & quam maximè circa mysteria; quo- rum non rationem esse rimandam, sed meditandum, usum, ut *mysteria* sint *pictata* 1. Tim. IV, 16. *Paulus*, & juxta ejus sententiam *Lutherus* ac *Chemnitius* fidelissimè lectorem commonefaciunt. Sin contra abstulerimus omne certum ac definitum veri falsiq; discrimen à co- gnitione mysteriorum, cessabit ædificatio ex ipsorum meditatione, licet non nisi simplicissima adhiberi de- beat Ephes. II, 21. Jud. v. 20. destruetur fidei ordo, nec miseri poterit sermo cum ipsa voluntate; quæ in- quantum periculum adducatur, negante vel postha- bente intellectu, quæ de mysteriis conscripta sunt, Christus & Apostoli & experimenta fidelium testantur. Minimè ergo separanda est quaestio de *conceptibus men- tis* ab eâ de *cordis affectibus*, cum *œconomia gratiæ* in con- trarium militet, nec non hâc in re etiam *naturæ* ac no- tionum internarum indoles. Non minùs verè, quam pulchrè *Augustinus* tr. in Joh. 76. ad c. 16. *Non diligitur, quod penitus ignoratur, sed cum diligitur, quod ex quantula- cunque parte cognoscitur, ipsa efficitur dilectione, ut melius & plenius cognoscatur.* Sic in naturalibus: ast quanto ma- gis in spiritualibus! Quapropter & ambabus conces- serim, infantis officium in amando potiùs, quàm co- gnoscendo patre consistere; modo nec amor absque intellectus *activi* consortio qualicunque concipiatur; quo & in parvulis semper opus est, ipsiq; parentes u- tuntur, ad eorum erga se amorem excitandum. Dixi- mus: qualicunque; nec in divinis tamen quocunque

contentum me esse volo, sed tali demum, quod à Scripturæ dictis, quibus Dominus intelligendi sui rationem, ad amandum se necessariam, patefecit, nullatenus abscedat. Si repetatur: hæreticorum nullum fateri, quod abscedat: revocanda est causa ad Spiritum Dei, testantem & judicantem è Verbo intra fidelem unumquemque. Joh. VIII, 27. 1. Cor. II, 12. quæ res quando occulta est, non impedit, quo minus, qui ipsa pollet, alterum, perspecta ipsius pertinacia, animadvertere hæreticum possit. Tit. III, 10. Judicium verum auctori certum est: idque dies Domini declarabit, confirmabit; falsa condemnabit.

3 Superest, quomodo fiat hæresis, licet sanctificationem *per accidens* modo evertat, exponamus. Vera ac viva Dei invocatio est ipsa unio spiritualis cum Deo, *sanctificatio* Theologis late dicta. Ut detur illa, supponi fidem ex audito & prædicato Evangelio, didicimus Rom. X, 13, 14. nec non, quod ea posita ponat salutem æternam, sublata eandem unà tollat. Peccatum regnans utramque diruit, nec tamen dici potest hæresis; est aberratio voluntatis, quin etiam intellectus, nec tamen dici potest hæresis. Hæc etenim *ex parte intellectus in genere* doctrinarum spiritualium existit, quæ si veræ sint, ad fidem sese habent, tanquam causa *instrumentalis ad effectum*; sin falsæ; similiter ad *anxiæm*. Neq; tamen omnis error hæresis est, quamvis omnis hæresis, quæ in vitio ponitur, nisi errore aliquo hæresis esse non possit: observante Augustino præfat. ad Quod vult Deum. Ita qui non audiverint prædicatum Evangelium, si negent, quæ sunt fidei Christianæ, hæreseos notam non sustinent, quantumvis errent miserimè; nec ipsi evertentur dicuntur invocationem Dei, quando hac destituuntur.

Neque

Neque vero, qui illud audiverint, ex quovis errore circa Evangelium hæretici judicandi sunt; verum ex eo tantum, ex quo constanter asserto salutaris Dei invocatio subruatur. Licet enim *Hæresis* vi vocis de omnibus dici posse videatur, qui certam opinionem falsam testati fuerint; tamen, cum variam admittat vox ista significationem, ultimo autem eam contraxerit, quæ hominem communionem Ecclesiasticam indignum reddat; sollicitè cavendum est, ne latius hæreseos nomen usurpetur, quam designetur in Scripturis, tanto cum detrimento conjunctum. Sic vero *determinatur* illa à *Petro*, quod sit sententia ἀπολείας, exitiis; & explicatur à *Paulo*, quod eam pertinaciter retinens, everfus ita peccet, ut suo se condemnet iudicio; secundum *Judam*, ut spiritum non habeat; secundum *Johannem*, nempe spiritum, qui ex Deo fit.

Facile nunc quidem intelligitur, *dogmata*, quæ per se & directè unionem cum Deo dirimunt, absque omni dubio hæretica esse: v. c. si quis in Ecclesia Judaica negasset Christum venturum, in quo religio ipsa divinam benedictionem fundabat. Cæterum dantur, quæ non directè impediunt preces ac salutem; nihilominus impedimento prorsus iis sunt indirectè & per accidens: v. c. si quis in Ecclesiâ Judaicâ negabat; Christum illum Jesum Nazarenum esse: hæc enim *circumstantia* specialis ignorata, vel etiam negata à Nathanaele, tantum abest, ut hujus invocationem sustulerit, ut potius à Christo adhuc diceretur verus Israelita, in quo dolus non esset, etiam si negasset tantam veritatem. At vero eadem negatio vitam spiritualem atque æternam præcludit aliis Joh. VIII, 21. 42. ratio est, quia apud hos accesserat *consuetudo accidentalis* Evangelii satis prædicati,

& operum à nemine alio patratorum. Joh. XIV, 11, 12. XV, 22, 24. Idcirco & doctrinæ hujusmodi, per quas saltem *indirecte* salus & gratia eruitur, si apud eum resideant, qui oppositum verum antea est professus, hæreses dicendæ sunt. Dixeris: sic verò quot hæreses prodibunt, quæ nunquam sunt tales habitæ? omnis enim error, quatenus pertinaciter fovebitur, erit hæresis; nam certè, hæc conditione positâ, invocationem Dei veram non tantum lædit, verùm etiam aufert malitiosâ voluntatis perversitate. Quæ quidem ipso Scripturæ testimonio ut manifesta est ἀναδευσία, ac litium infinitarum seges 2. Tim. II, 23. ita ab Apostolo ad Titum III, 11. evitatur, quando is hæreticum non eversum modo & peccatum notat, verum etiam ὄντα αὐτοκατάκριτον, suo pte judicio condemnatum. Ecquis autem suo se judicio damnabit, præsertim si idem pertinacissimus describitur? v. 10. Itaque ἀνομασάνειν ille dicitur, qui veritatem antehac amplexus est tanquam salutarem, conscientiæ judicio convictus, eandemque nunc contrâ rejicit, atque ita ex pristinâ illâ sententiâ semet ipsum condemnat. quo pacto viduæ lascivientes 1. Tim. V, 12. censentur habere κῆρυμα, quod agendo (Tit. I, 16.) ipsam primam fidem rejecerint, quâ conscientias pravas cum fide non stare posse agnoverant: & 1. Cor. XI, 19 hæreticis opponuntur δοκίμοι, conf. sup. Obs. III. §. 1. & c. it. Rom. XIV, 18. Statuendum proinde fateor, hæresin esse, ubi ex quocunque dogmate, in ordine ad Christianam fidem agnitam, quisquam fieri possit ἀνομασάνειν. Talia sunt primùm, quæ per se & formaliter veram in Christo invocationem Dei everunt, hoc est, quæ qui firmiter sibi persuadet in Ecclesia N. T. sanctificationem ABSOLUTE perdat, necesse est. Dein-

Deinde & illa, quibus negatis in Ecclesia N. T. NON SIMPLICITER unio cum Deo viva amittitur, sed quorum tamen ex NATURA fit, ut, si pertinaciter negentur, informatione scripturarum integra interveniente apud animum rationis usu non destitutum, fides in Christum *salvifica* subsistere nequeat. Prioris generis v. c. est, meritum Christi pro peccatis nostris nullam ducere: posterioris generis, pernegare æternam Christi Deitatem: & similia. Neque enim Christiana fide imbutus plene esse ullus potest, quin salutis suæ fundamentum in iis ponat, quæ ex parte sui vel *absolutè*, vel *secundum quid*, efficiant imaginem Dei instaurandam. Alia, quibus in negationem adductis contra demonstrationem ex sacris literis factam, tantum ex *subjecti* pertinacis *conditione* fides excutitur, quàm ejus sint indolis, ut fides sincera absque iis, *formaliter* seu *virtualiter* agnitis, potuerit accipi, ex se non reddunt Christianum in *credendis ἀποκρίσειν*, neque adeo hæreticum, vel hæresin constituere possunt aut debent. Quid, inquires, si quis negarit, adultum ad veram fidem conversum, NECESSARIO (saltem *virtualiter*) agnovisse v. c. æternam Christi Deitatem? Res ipsa, inquam, id evincit, Scriptura clamat, piarum mentium testimonia comprobant. Cujusmodi quid in *Articulis* singulis, qui huc pertineant, ostendere, peculiaris instituti est.

4. Suffecerit hîc, in *thesi* ex Scripturis demonstrasse, quod non tantum errores, *per se* abducentes ab unione cum Deo, sint hæreses, verum etiam, qui hoc faciunt *per accidens*, sed nihilominus ex *essentiâ* tuâ ratione spectata ad fidem: quos si quis etiam *directè* illud præstare contenderit, *λογομαχίαν* non amabo; tantummodo persistamus in communi hoc *canone*, *idemq; sententiamus*

tianus (Philip. III, 16.) circa mysteria etiã divina, quæ, quoad certo modo sunt patetacta & cognosci possunt, ad amorem Dei, ex *habitudine* ad ipsum *constitutiva* reperiuntur necessaria [nonne ad hæc quoque pertinet *Filii Dei incarnatio*, cujus à Christiano agnoscendæ necessitatem quis negabit bonâ fide?] hæresim committi; quandoquidem, ut ex Dei gratiã intellectui nostro *accommodatè* ad imbecillitatem nostram proponuntur, sic & credenda requiruntur atque animo concipienda. id quod alterum est, in quod tota hæc disceptatio resolvitur, supra etiã demonstratum. Si quid residuum manserit de variis *dogmatum determinationibus*, magis vel minus tum *revelatis*, tum unicuique necessariis; huc quidem non æquè pertinet, ut ne rationi hæsitanti ullum subterfugiendi locum relinquamus, aut labamur cum iis, qui, præter Scripturam hæreticos faciendo, faciunt, ut ipsi rejectanei fiant, *facientes mala, ut veniant bona, quorum damnatio iusta est.* Rom. III, 8.

Nos vero ad Deum conversi deploremus seculi nostri pravitatem, ortamque ex hac infelicitatem, quâ fit, ut de fidei fundamento operosè adhuc in ipsâ mundi vesperâ disputare sit opus. Neque verò omnem in eos culpam temerè transmittamus, qui inter nos iustæ contradictionis limites in eâ disquisitione transgrediuntur. Palàm non tam vereor, quam profiteor, majorem illis tribuendam esse, qui tam frigidè Theologiam, atque hujus fontem literas sanctissimas tractant, ut quisvis ipsarum lector, de salute sua sollicitus, non possit non apertis oculis agnoscere, quod docentium haud equidem pauci inciderint in mentem judici spiritualis expertem: verum namque est, immo verissimum, pleraque ad voluntatem emendandam quæ scripta

pta

pta sunt, vel non sine ejus spiritali affectu capienda, perverti intellectu humani præsumtis interpretationibus ac *dialogismis*. 1. Cor. VIII, 2, 3. conf. Rom. I, 21, 28. verum, quod Scriptura S. de mysteriis parcè loquatur, hoc ipso ostendens satis, circa eadem nobis non nisi restrictè ac timidè versandum, cultusque divini studium potius in cordis fidelis habitu augendo, quàm mentis indagazione præpostera, exercendum esse; contra autem à plerisque secus fiat, *invadentibus in ea, que non viderunt* (Coloss. II, 18.) oculo intellectu impuro atque ineptissimo, voluntatisque culturam spiritua-lem, unde isti afferendum lumen erat, negligentibus, quin & contemnentibus. Et quis verò salvâ conscientia negabit, quemadmodum *Gentilium hypothelis* de intellectu [viribus humanis] perficiendo, in Ecclesiam primævam temerè illata, Antichristo maturitatem dedit, voluntatis curâ posthabitâ; sic B. *Lutherum* eandem malorum omnium causam agnovisse, aut hodiè illam quasi postliminio introductam adeò regnare, ut inter plurimos, qui Theologiæ nunc addictissimi habentur, Theologia vera ac *proprie* dicta quæratur frustra? Conf. *Job. Musæi* Introduct. in Theol. p. 191. &c. Hinc tantum incommodam, ut alii, Theologiam Academicam non edocti, crassam inscitiam & protervam perversitatem animadvertentes, *orthodoxia*, tot corruptelis, spiritus neglectu, obnoxia, parum credant, dubitentque aut negent tandem, quod magnopere curandum sit, intellectus de mysteriis quid sentiat, modò voluntas humana Dei verbo non renitatur. Quæ sententia quantum ipsius voluntatis *sanctificationi* damnum inferat, optandum, ne nimis sero experiantur. Non autem malo isti medebimur, sed tan-

D

quam

quam igni affundemus oleum, si indignationem illam, non tam ex origine causæ, quam hujus distractione peccantem, quibuslibet impotentia generibus persequamur. Occurramus ei potius, & respondeamus dignâ sollicitudine, nihil molientes *contra veritatem*, sed *pro veritate* nihil non præstantes, fatendo, quæ peccata seu errata fuerint, monendo, quibus Scripturæ norma deseratur: ut, omni æquitate perspectâ, & ipsi recipiant sese ad moderationem, nos verò ne invadeamus iis, qui non sine culpâ etiam suâ ad majorem veritatis curam nos excitaverint. Scripsi hæc meo solius nomine, nec aliis quidquam præscribo: neque autem video, quomodo aliter stare potuerimus coram judice Christo Jesu, cujus hæc res universa est, in quâ nec ullius auctoritatis præjudicium fovere, nec temerariorum calumnias reformidare oportebit. οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς πνεῦμα δουλίας, ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ. 2. Tim. 1, 7.

ANIMADVERSI O APOLOGETICA.

Disputatio hæc, a. 1697. publicæ habita, ipsos decem annos judicium & amicorum & inimicorum ita sustinuit, ut non tantum nihil in ea quenquam offenderet, verum etiam propter contradictionem factam adversus hypothesen, quibus opposita est, de vindicata circa *Hæresin* veritate non perperam meritis plerisque omnibus viderer. Licet enim ex *Corollariis*, quæ more Academico de aliis rebus subjuncta fuerant, præceps malevolorum manus non nihil ad sinistram interpretationem traxisset; tamen ipsis de Hæresi Observationibus

nibus pepererat eadem, perlustratis quidem certe non minus. Nec deerant sinceri Theologi haud postremi nominis, qui testarentur, se illas, curatius perlectas, suo assensu comprobare.

2. At vero accidit nihilominus tandem a. 1707. ut non nemo, nescio quo effrenato impetu, propositum, sumens de absurdis Hallensi Facultati Theologicae tribuendis, visus sibi sit in hac commentatione mea grande erratum invenire, quod inter efficta sua absurda primo positum loco, de heterodoxia non immerito mihi imputanda, lectoris forte consensum præriperet. Neque equidem possum, quin ipse acerrimus veritatis vindex in eo sim, ut pronunciem ultro, si ejus sententiæ, quam scriptor iste prima fronte adscribit mihi, scriptum illud meum convinci posset, tum me scribentem de Hæresi in hæresin perverse incidisse: venditat enim, eo me prolapsum, ut statuerem; *posse hominem cum Deo unionem vivam inire, etiamsi æternam Deitatem Christi neget.* Quod quidem non absurdum modo, sed hæresin quoq; una cum Socinianismo detestabilem atque execrandam esse, omnium primus quam maxime contendo. Quanta autem, obsecro, injuria, nefas tantum in sentiendo tributum mihi velle, ubi mentionem ejus nullam profus reperias, sed contrarium in eadem pagina 23. diserte magno cum zelo vindicatum! Quando enim sic ibi concludo: *quid, inquires, si quis negarit, adultum, ad veram fidem conversum, necessario (saltem virtualiter) agnovisse v. c. æternam Christi Deitatem?* Res ipsa, inquam, id evincit, Scriptura clamat, piarum mentium testimonia comprobant: sane in contradicendo versor, asseverans, valde errari contra ipsam rei naturam, contra scripturam S. contraque conscientiarum experientiam, si quis sentiat, ve-

ram Conversionem dari posse apud hominem, qui æternam Christi Deitatem non agnorit. Ecce! an ego, qui tantopere agnitionem æternæ Christi Deitatis, necessariam ad Fidem, iteratis verbis gravissimis requiro, tum apud simul præ me ferre potui id, quod plus quam directe cum isthoc effato pugnat? Cum etenim totus arguo ac defendo, aditum non patere ad Conversionem & Fidem, ubi æterna Christi Deitas *non agnoscitur*; necesse est, multo minus concedam, quod pro eo, qui illam *neget*, via ad salutem relicta esse queat. Quid namque in Theologia notius, quam axioma de *Articulis Fundamentalibus*, salva Fide non ignorandis, nedum negandis? Quod si ergo hac mente contextum integrum num. 3. pag. 23 claudio, qui, quæso, ulla doceam ratione ibidem, *ad vidam unionem cum Deo perveniri posse, negatâ etiam æterna Christi Deitate? vel, ad sanctificationem?* id quod pag. 22. contineri, pariter nulla cum veritate scribitur. Verum enim vero sic in confusionis malum incurere solent, qui de industria causam quærunt, quamobrem maledicant; fiuntque *peccata pœnæ peccatorum*.

3. Confusio primum proditur in eo, quòd, quæ pag. 22. 23. dicta sunt de *persuasione* aut *negatione*, animum sic afficiente, ut *fundatus* dudum *gratiæ status* non illico inde *perdatur*, seu *amittatur* penitus; illa Accusator male interpretatur de statu gratiæ nondum fundato, quasi neque hic inde impediri & occludi perhiberetur. Status ergo *post Conversionem* confunditur cum statu *ante Conversionem*, quasi cœlum cum inferno misceas. Occludi vero portam Fidei, & impediri prorsus accessum ad eam, si non agnoscatur æterna Christi Deitas, multoque magis, si negetur; conceptis verbis, ut jam monstratum, sumus professi uno eodemque loco. Non

Non autem *contradictionem* in eo esse; dum nego, aditum ad Fidem veram consistere cum descripta persuasione aut negatione; quæ tamen, post fidem radicatum, ex *temptatione* superveniens, ipsam non actutum perimat: id *dispar ratio* ostendit facile, siquidem multis fit modis, ut aliqua, per infirmitatem admissa, veritatis *fundamentalis* cujusdam negatio, gratiam firmatam non tollat, licet hæc per contradictionem intercipiatur, si nondum est accensa & fundata. Ita nimirum Christus affirmabat, morituros in peccatis, qui non crederent, se Messiam esse; attamen ipse contra prædicabat veræ fidei plenum Nathanaelem, qui cum aliqua rejectione salutaris confessionis, a Philippo factæ, ad Dominum veniebat. Conf. Observ. V. p. 21. Nec celamus utrobique p. 22 & 23. differentia fundamentum, indicantes, radicem veritatis, *implicite & virtualiter*, adhuc manere quodammodo posse, ubi negationis tentatio inciderit, quoad animus distincte satis nondum esset informatus. Quæ quidem animadversione prohibere voluimus, ne confunderentur minime confundenda: sed, qui foveam aut retia struunt, tanquam non videntes, justo ex iudicio, laqueis implicantur suis.

4. Deinde Accusator adigitur ad concedendum, me non loqui de qualibet persuasione aut negatione errori dedita; distinguendum quippe, inter eam, quæ pertinaciter foveatur, & aliam, quæ non fiat pertinax. Quo magis mirandum est, illum, qui hoc viderit, mansisse contradicendi studio impeditum, quo minus potuerit aut voluerit meminisse, quod fidei infirmitas haud confundenda sit cum ejusdem privatione *totali*. Quum enim in assertionibus meis aperte profitear, pertinaci negatione æternæ Christi Deitatis fidem *salvificam* pror-

sus everti; atque hinc satis intelligatur, statui casum a-
 liquem negationis sæpius dictæ, modò hæc nullo modo
 malitiosa, verum ex mera imbecillitate admessa fuerit,
 quo incidente fides in Christum, ut verum Deum, *sal-*
vifica subsistere adhuc queat: (nam, non omnem istius
 negationis casum me ita consideratum velle, proxime
 sequentibus satis expressè doceo; eximens hanc *funda-*
mentalem doctrinæ Christianæ partem illarum numero,
 quibus *negatis tantum ex subiecti pertinacis conditione fi-*
des excutitur; atque hoc ipso significans sollicitè, ne-
 gationem æternæ Christi Deitatis non tantum *ex subje-*
cti pertinacis conditione fidem excutere, sed ex se &
 sua *natura*, ut iterum ipsissimo verbo statim monui,
 evertere fidem, nisi peculiaris simplicitas *subiecti*, seu
 infirmitas, sola negandi causa extiterit:) quanta, obse-
 cro, his ita positis, confusio est, quæ oppositum scri-
 ptum mihi objicit alienum quoddam *consequens*, quod
 agit de fidei privatione *totali* ! quandoquidem hæcce
 in casu illo excepto neuiquam poni seu concedi potest.
 Namque ex eo, quod aliquo modo largior, posse fieri,
 ut circa Deitatis Christi æternitatem affirmandam error
 non pertinax, tum informatio iusta defuerit, non *sim-*
pliciter unionem cum Deo vivam excutiat; nullo certè
 nexu sequitur: *ut Christus possit habitare in corde homi-*
nis, qui veram fidem aliquantisper non habeat. Quod ipsum
 fieri non posse, frustra probatur, *ex induitione per fidem*
 ad Gal. III, 27. *ex in habitatione per fidem* Eph. III, 17. *ex ho-*
nore Christo & Patri denegato. 1. Sam. II, 30 Joh. V, 33. ne-
 que enim, fieri id posse, ullus ego usquam sentio; ut-
 pote qui potius, *unionem cum Deo vivam in statu descri-*
pto relinquens, veram fidem adhuc ibi aliquatenus a-
gnosco. Quomodo ergo hinc illud, quod isti adver-
 sa fronte contrarium est, consequatur? 5. Nec

5. Nec minus mirandum venit, quod Accusator, animadvertens, negationi pertinaci oppositam esse non malitiosam, verum ex mera imbecillitate ortam, non revocavit in memoriam simul, cum *peccato* hujusmodi *infirmi-
tatis* invocationem Dei in Christo consistere tantisper, dum ipsa vel ipsum id superetur. Postquam igitur alterum constituerat hoc *consequens*, quod *absurditatis & scandalii* accusaret; prava isthac intentione abreptus, errorisque sui immemor ac præceps in novam confusionem fertur, existimans, rationem agnoscendæ Christi Deitatis ita comparatam esse, ut omnis dubitatio de æternitate illius tollat funditus agnitionem Christi, ut *veri Dei & unici Mediatoris*, ipsiusque, ceu pergit, *Dei-
tatis*. Non jam multus ero in monendo, quòd unà is relabatur in notatam supra confusionem *status ante Con-
versionem* cum statu eam insequente, quando conditionem inde exprimit; *Si*, inquit, *adhuc minima dubitatio de æternitate Deitatis ejus in corde residet*: ita enim verò, si quis ante Conversionem *explicite* agitasset dubitationem illam & quomocunq; retinuisse, ne conversus quidem esse potuerit; neq; ideo talis, de quo nunc sermo est nobis & quæstio. Atqui, ut mentem sumamus, sicut prima & ultima verba habent *de invocatione Dei in Christo*, quæ fuerit penes hominem vera; an ista cum dicta negatione, si forte acciderit hujusmodi, vel momento ullo queat subsistere? ad hanc quæstionem respondens *negative* Accusator, rationes ab *essendo* infelicitè confundit cum iis, quas de *cognoscendo*, una cum discrimine inter Fidei Articulos *constitutivos*, aliosque *presuppositos vel consecutivos*, respicere oportebat. Verissimum nempe est, Christum, ut verum Deum & Mediatorem unicum, esse fundamentum invocationis nostræ sanctissimæ; nec esse Deum ve-
rum

rum, qui non æternus sit; at enim non æque est verum, quod ei perperam admiscetur, videlicet, Christum nullo modo agnoscere Deum verum, simulac ejus æternitas per aliquem miserandæ infirmitatis casum negetur. Non potest, inquam, consecutio in divinis simpliciter institui & urgeri ab *essendo ad cognoscendum*; quia *τὸ esse* est immutabili, semperque sibi constat omni ex parte; non item vero id, quod ad ejus cognitionem requiritur apud nos, utpote quod variis impedimentorum modis, atque imbecillitatis & tentationis casibus, obnoxium reperitur. Quanquam hæc observatio non eo tendit, quasi ad invocationem veram parum necessaria ducatur recta & firma cognitio. Est omnino ista necessaria, ut ostendimus pag. 10. non tamen circa omnes proprietates per modum *formalem* sive *explicitum*, quatenus magis vel minus earum indagatio, facile oblitteratur; quo facto, aliarum agnitio, si etiam negentur animo propter simplicitatem corrupto, interim sub iis, quæ cognitu propiores sunt, beneficio pacti Evangelici, saltem *virtualiter*, durare potest, quoad isthoc salvum retinetur; cujus rei mentionem pagina 23. haud prætermisit.

6. Videamus autem, quò detectæ hæctenus confusiones Accusatorum porro seduxerint. Indigna indignatione utitur, sincero Theologo pudendum esse, increpans, statuere, quòd negatio æternæ Deitatis Christi non æque exitialis error sit, atque aspernatio ipsius meriti; propterea quod hæc ab eâ pendeat. Quasi vero illius quidquam scriptum sit! An non expresse legitur pag. 23. *fidem salvificam subsistere non posse cum pertinaci negatione Æ. D. C.*? quid hoc aliud, quam errorem notare summè perniciosum, qui non minus perdat sanctificationem unionemque cum Deo, quam priori loco possi-

positus, quo quis à Christi merito abhorreat? Indignatio ergo nihil prorsus ferit, profecta ex *Elenchi ignoratione*, quæ orta ex iterata *confusione* errorum; quorum discrimen *ordinis*, ad salutem cognitu necessarii, non ab *esse* seu *naturâ* Articulorum Fidei, qua invicem hi cohereant, sed à *modo & gradu cognoscendi*, quo intellectui magis vel minus obvii sint, præcludive possint, petendum est. Causa hujus necessitatis ex eo cernitur, quia *principia agendi* seu errandi, quæ Deus in suo judicio spectat intra hominem, *diversa* attenduntur, non tantum ex indole *Dogmatum*, in se spectatorum, sed etiam, & quidem propter *irritinciam* erga nos, ex ratione ad judicandos errores faciliore aut difficiliore, atque iis, quæ huc pertinent. Quocirca nimium fallitur, erroremque committit in *theoria & praxi* valde noxium, *Articulorum Fidei fundamentalium* confundens ordinem, ac scribens; si comparatio adhibenda, durior ac *periculosiorem* esse quamcunque negationem *æternæ* Deitatis Christi, quam necessitatis meriti Christi. Articulus hic de Christi merito, est ipse Fidei nuncleus, *constitutivus*: sed prior, est de *præsuppositis*, *conservativus*, non *immediate* fidem & salutem gignens. Periculum enim salutis in promptu est, si quis ex simplicitate vel *ignoret* Christi meritum; non autem æquè, si quis æternitatem Deitatis Christi ex simplicitate ignorarit: rationem differentia suppeditat conditio *attributorum* Dei *essentialium*, quòd hæc reconditiora sunt, quam quæ ab omnibus, qui maxime rudes fuerint, statim capiantur. Unde beatissimi theologi, qui hæc de re scripserunt, *HUNNIF* aliique, crebro inculcant reperuntque, in iis *non requiri semper scientiam explicitam*; quia *in conceptu Dei ipsa idiomatica per se comprehendantur*, atque ita compensetur

E

virtu-

virtualiter, quod notitiæ *formaliter* deficit. Ordine *naturæ* antecedit utrique *æternitas* Deitatis Christi *valorem* meriti ejusdem; verum ordine *pacti Evangelici*, ad cognoscendum patefacti, *valor* meriti Christi, sine cujus explicita agnitione salus nulla obtinetur, illam antecedit. Ex quo simul patescit, cur affirmaverimus, quacunque negatione meriti *absolute* perdi gratiam; & negaverimus, quacunque negatione æternitatis *simpliciter* eandem tolli: non, ac si *natura* unius erroris præ altero magis perniciosa duceretur, sed, quoniam, habita utriusque ratione, accedit, ut distincta *æternitatis* cognitio præpediatur & obscuretur facilius, quam *salvisci meriti*, cujus dignitas per veræ Deitatis Christi agnitionem *implicite* sustentatur.

7. Denique fatetur Accusator, se non videre, quid defectus integræ Scripturarum informationis eo conferat, quo minus error sit, cum traditur, *non simpliciter*, qualibet negatione æternæ Deitatis Christi, vitam fidei extinguat atque amitti. Immò verò, si id vidisset, non potuisset in tot rerum confusiones se immergere: quod tamen in *Disputatione* satis clarè indicatum est. Observ. IV. p. 8. & Observ. V. p. 21, 22. Quæ vero præpostera temeritas, nihil non heterodoxæ aberrationis damnare, cujus præcipuum momentum nondum perspexeris! neque enim hac de re quisquam scripsit digne, qui non monuerit diligenter, omnem oculum in eo figendum, quatenus cognitio è Verbo Dei obtigerit hominibus. Longe aliud nimirum est, si judicamus de errore, in se spectato; quàm, si judicium de ipso ferendum, ut in humanis cordibus à Deo ille reperitur & existimatur. Hinc sane *principium agendi*, ad quod respicitur, acceptæ veritatis modulum esse, docet Apostolus Rom. X. Quod excipitur:
[1] nec

(1) nec posse informationem sufficientem deesse, ubi quis ad eum Christianismi gradum pervenerit, ut unione cum Deo viva fruatur: in eo duplex iterum confusio occurrit, tum graduum Christianismi cum ejusdem limine, quasi non unio viva cum Deo detur, nisi in majore ipsius *Renovationis* mensura; tum quoque *Sandificationis* cum scientiæ incrementis, quasi illa fundari nequeat, si modo adsint prima religionis fundamenta, sed distincti etiam & *presuppositorum* & *consequentium* dogmatum conceptus à singulis requirendi sint. Qua de causa audiatur B. Hulsemannus in *de Auxiliis gratiæ* p. 2. *Ex praxi Apostolica liquet, initium prædicationis statim à Jesu crucifixo & remissione peccatorum sumtum fuisse: atque hæc dogmata, loco proportionati fundamenti, fidei auditorum subtrata sunt, nulla, de efficacia verbi & sacramentorum, præfatione facta, sed per praxin protinus Verbi & Sacramentorum efficacia demonstrata.* Actorum I. II. III. capp. cap. V, 42 c. V. per tot. c. VIII, 35. c. X, 34. c. XIII, 16. c. XVII, 23. Conferatur ex his allegatum cap. X. ubi *formalis* quidem descriptio meriti Christi habetur, nulla autem fit mentio æternitatis, nisi *virtualiter*.

8. Quod (2) additur; doctrinam de æterna Christi Deitate, tanquam *fundamentalem*, satis perspicue in Scriptura S. propositam, ut prolixis demonstrationibus haud opus sit, veluti ex Evangelistæ Johannis initio constet: hoc quaestionis nostræ cardinem non attingit. Nihil amplius efficitur isto argumento, quam, ut ne dubitemus, hominem *Convertendum*, de Æ. D. C. cognitionem, qualis ad salutem est necessaria, ex Evangelio haurire posse: atqui id nos omnino supponimus, identidem testantes, sine ea, saltem *virtualiter* seu *confuse* agnita, verè ad Deum converti neminem. Nostra autem sollicitudo, quæ accusata est,

est, versatur circa eum, qui dudum ita sit *Conversus* quidem, nunc tamen admotis aliorum tentationibus sic pra-occupetur, ut negat aternitatem Deitatis Christi, sed ex mera iudicii imbecillitate, antequam de illa modo *formali* ac debito informetur plenius; informatus etiam, mox de concepto errore dolens, gaudeat tanto magis, se per Dei gratiam ex eo mature liberatum. Unde explicandus *controverſie ſtatuſ* in hiſ vertitur: num in ejuſmodi caſu deſcripta ſimplex negatio *peccatum veniale* fuerit apud aliquoſ; nam apud multoſ ante *exquiſitam informationem* pravi affectuſ potuerint concurrere ita, ut continuoſ *fraude peccati* facta ſit induratio, & *totalis aſnoſacia à Deo vi.* Hebr. III, 12, 13. h. e. *peccatum*, quod *mortale* appellari ſolet; an vero apud omneſ ſinguloſque *ſimpliciter* unio cum Deo viva per commiſſum illum negationiſ minime pertinaciſ, actum amittatur? Poſteriuſ nimio rigore adverſuſ pactum Evangelicum dico impingere, & cum hoc ipſo convenire priuſ; *lapſumque* iſtiusmodi notari puto ad Gal. VI, 1. circa quem *inſtauratio eſt ſpiritu manſuetudiniſ* locum habeat. Quod vero Accuſator, ultimoſ ſententiam meam repetituruſ, in partem ſequiorem hiſce traducit eam verbis: *Abnegationem aeternae Deitatis Chriſti poſſe cum viva unione cum Deo ad tempuſ aliquod ſuſſiſtere:* ex eo, ut ab initio, & e ſequentibuſ plurimiuſ, hoſtiliſ ſe prodiſ calamuſ in ſcripto oppoſito; quum non de *abnegatione*, quaſ non poteſt non gratiam eruere fundituſ, ſed de ſimplici & ſingulari negatione quadam egerit Diſſertatio mea; nec de *temporiſ circumſtantia* mentionem ullam fecerim, bene memor, quod erroribuſ ne minima quideſ ſit duratio cedenda, niſi maximo cum periculo, monitiquē *Auguſtini de Doctrina Chriſtiana* l. 1. cap. XXXVI. *Aſſerendo temere, quod ille non ſenſit, quem legit,*
ple-

plerumque incurrit in alia, quæ illi sententiæ contexere nequeat. Quæ si vera & certa esse consentit, illud non possit verum esse, quod senserat: sique in eo, nescio quomodo, ut amando sententiam suam, Scriptura incipiat offensior esse, quam sibi. Quod malum si serpere siverit, evertitur ex eo.

9. Superest, hanc causam ut illustrem ex Historiâ atque experienciâ, deinceps eam doctrinæ firmamento obfignem. Quanto studio ac conatu id egerint *Ariani*, ut hominum simplicium oculos mentesque glaucomate suo ab æternitate divinitatis Christi averterent; *Theodoritus* lib. I. cap. IV. abunde testatur *Alexandri*, *Alexandriae* Episcopi, epistolâ, quæ de illis sequentia profertur: *Colletis omnibus locis, in quibus sermo est de salutaris Christi dispensatione, & de abjectione, nostri causa ab eo suscepta, impietatis suæ doctrinam eorum auctoritate confirmare nituntur; loca, quibus æterna ejusdem divinitas, & inexplicabilis apud Patrem gloria adstruitur, aversantes.* p. 9. *Proficiscuntur, specie quidem pacem & concordiam expetere se simulantes, reipsa verò quosdam blandis sermonibus in errorem suum traducere conantes. A quibus etiam verbosioris epistolæ flagitant, ut eas legentes hominibus, quos ipsi deciperunt, eos pertinaciter in errore perseverare faciant absque ullo pœnitentiæ sensu, in impietate obduratos. It. Probabilibus & ad assentationem compositis colloquiis pestiferam suam doctrinam obtegentes, simpliciorum quemque & fraudi expostum circumveniunt. It. Posita semel hac sententiâ, Filium Dei ex nihilo esse, divinas litteras de æternitate ejus evertunt, quibus immutabilitas & divinitas sapientiæ ac Verbi, quæ sunt Christus, ostenditur.* p. 10. *Salutaris passionis & abjectionis atque exinanitionis, & paupertatis, quam vocant, eorum denique omnium, quæ Servator noster nostra causa suscepit, adscititias voces memoria retinentes, eas ad supremam æternam*

æternamque illius divinitatem refellendam afferunt. Eorum autem verborum, quæ naturalem ejus gloriam ac nobilitatem & apud Patrem mansionem designant, prorsus immemores sunt. p. 15. *Duorum alterum necessario esse dicendum, affirmant imperiti: aut illum ex non extantibus esse, aut certe duo esse ingenta.* Adversus hos rapaces lupos, sub ovina pelle incedentes, consideremus oviculas, quæ crediderant quidem adhuc fide vera, veruntamen *confusa*, æternitatem Deitatis Christi, non autem muniti fuerunt tam *distinctis* notionibus, ut complicatam æternitatis indolem possent evolvere: quàm facile ex imbecillitate ipsarum accidere potuit, ut, cæteroquin optimæ, astu Sathanæ & motu repentino, ad negandam Eam inductæ sint, captæ v. c. per illa disputationis cornua, de duobus ingentis, de priori & posteriori in æternitate, de Filii generatione, tanquam innovatione, &c. qualia *Photiniani* ex Arii scholâ didicerunt! (conf. Disp. Observ. V. num. I.) præsertim quum simularent hæretici, se veram nihilominus Deitatem Christi retinere; ut ipse *Arius* ad Eusebium, Nicomediensem Episcopum, scribit apud Theodor. l. I. c. V. *Profitemur, Filium substitisse ante omnia tempora & secula perfectum Deum, unigenitum, immutabilem.* Ita ergo simpliciores animi non nulli, quando ex infirmitate negârunt, æternitatem Filio Dei posse competere, nihilominus eandem *implicite & virtualiter* crediderunt sine ulla minimi temporis intermissione, permanentes in *conceptu* ipsius, ut veri Dei, nec idcirco amisere fidem *totaliter*, cujus quasi deliquium passi sunt; modò non accesserit pravus affectus, & opportuna eos informatio confestim in viam & vitam integram reduxerit. Porrò consideremus etiam atque etiam, quemadmodum fit in humanis, ut vulgus, quicquid assequitur, fere non ex toto

toto intelligat, quanquam, quatenus rem intelligit, nihil putare solet prætermisum; quanto magis ejusmodi quid contingat in divinis. Quodsi Nicodemus tam hebes ad intelligendum erat, quid esset regeneratio, Magister in Israele existens; quam fuisset ille obtusus ad capiendam Filii Hominis æternitatem! ut ipse hic indicat Joh. III, 12, 13. Ad *sanctificationem* quidem quod attinet, oritur ex ea facultas *probandi, quæ sit voluntas Dei, & quæ discrepent*, nec non *exercendi sensus ad discretionem boni ac mali*: Rom. XII, 1. Phil. I, 10. Hebr. V, 14. sed hujus spiritualis lucis dispensationem Spiritus S. Fidelibus varie adjudicat, neque aliter plerumque, ac uniuscujusque status natura fert. Solliciti & suæ & aliarum Pastores animarum hic judicum loco audiendi, quam diversus in sanctis *charismatum* usus sit, quam difficulter ad exercitatos ingenii sensus emergant rudes, quamvis excellent spiritu gratiæ & precum, nec inexercitati manserint ad bonum à malo discernendum; quam varii illis adhererent defectus naturarum, animorum morbi, mentiumque inclinationes; quam facile hinc apud multos fides firma fiat infirma, & ex scrupulis injectis improvise nascantur de iis, quæ non satis dignoscunt, dubitationes, negationes, quas, simulac scitam explicationem acceperint, deplorant. Historia Jobi Biblica non parum etiam declarat talia, cui Deus paterne condonavit, quæ hominibus a blasphemii nihil abesse videbantur. Qualia qui in se atque aliis non experti sunt, iis si quasi quiddam incredibile dicere putamur, habeant sibi, quod B. Mart. Chemnitzius, de Libero Arbitrio agens, clamat: *Debeant hæc singulis, non ex otiosis disputationibus, nec ex alienis exemplis, sed ex servio propriae penitentiae exercitiis notissima esse. Sed quia plerique sine ullis exercitiis fidei*
 & in.

Et invocationis vivunt, de rebus ignotis multa inextricabilia colligunt. De quorum genere hoc equidem esse, cenſeo: negationem ex mera imbecillitate, ſive *ſubjectum*, ſive *objectum* reſpicias, proficiſci; &, per eam tolli *ſimpliciter* unionem cum Deo. Sed euge jam, recipiamus nos ad *MISERICORDIAS DOMINI*, quarum circa *Dominicam* has lineas exaro! Paſtor ille bonus poſuit animam ſuam pro ſuis ovibus: hiccine ovem ullam abjiciat propter infirmitatem intentionibus? NON CLAMABIT, NEQUE TOLLET, NEQUE AUDIRI FACIET IN PLATEA VOCEM SUAM. CALAMUM CONTUSUM NON CONFRINGET, ET LINUM FUMIGANS NON EXTINGUET: SED IN VERITATEM PROFERET JUDICIUM. Ef. XLII, 3.

10. Fundamentum doctrinae, ex quo dijudicanda hæc quaſtio, ſubinde quidem patefactum ſuperioribus eſt: ne tamen Lector connexam Analogia ſeriem cum auctoritatibus orthodoxis deſideret, ſequentia communicamus Theologorum axiomata.

I. *Articuli Fidei fundamentales*, alii ſunt *primi ordinis*, ſeu *ſimpliciter* fundamentales; alii vero *ſecundi ordinis*. Primarij illi vocantur dogmata *prima*, ipſumque *Fidei fundamentum*; quia hoc *conſtituunt intrinſecus*, fidemque ſalvificam *immediate* ingrediuntur. Atque horum nucleus ipſa eſt neceſſitas meriti Chriſti pro peccatis noſtris. Conf. D. *Nic. Hunnii* Diaſceps. p. 116. &c. D. *Hier. Kromayeri* Diaſceps. p. 4. &c. D. *Hüllemann*. *Quæ dogmata ſint ad ſalutem neceſſaria?* pag. 429. &c. D. *Quenſtedt* Theol. Did. Polem. p. 243. &c.

Quæ talia ſunt dogmata, ſine diſpendio ſalutis nec ignorari, nec negari poſſunt; quæque iis directe ſunt oppoſita, ſunt illa, quæ *ſanctificationem absolute perdere*, affirmavimus Diſp. p. 22.

II. Se.

II. *Secundarii*, fundamentales quidem, non tamen simpliciter; sunt quidem fundamenti partes, nec ipsum tamen fundamentum; quia hoc non *intrinsece constituunt*, nec fidem salvificam ingrediuntur *immediate*, sed tantum *mediate illi substant*, tanquam dogmata *presupposita* seu *præcedentia*, vel *consequentia*. Conferantur Autores modo citati, *ibidem*, & passim; referentes eò inter alia *æternitatem Dei & Christi*.

D. H. Kromayer. p. 3. *Quotusquisque ex Neophytis & lactis indigis Christianis, de æterna Filii Dei à patre generatione aliquid scit* conf. Hülsem. l. c. p. 429., 30.

Talia *illæso fidei fundamento ignorari, non tamen negari, multo minus impugnari possunt*. Quenst. p. 243. Neque ego aliud sentio Disp. p. 23. affirmans, iis negatis, unionem cum Deo vivam amitti; tamen non aequè *simpliciter*, ut per ea, quæ primi ordinis, ad quæ aperte ibi respicitur: addo *ibidem*, si *pertinaciter negentur*, EX NATURA ipsorum fieri, ut *fides in Christum salvifica subsistere nequeat*; atque iterum, ita *non tantum ex subjecti pertinacis conditione fidem excui*, verum etiam ex negati objecti naturâ, h. e. quoniam id fide salva negari non potest. Conf. Observ. V. p. 9.

III. *Non omne dogma, quod ex sua natura aliquod fidei necessariò presuppositum, aut eam consequens, astruit vel destruit, idem in hominis cujusque mente, illud efficit*. D. Hülsem. Quæ Dogm. p. 432.

Ex hoc axiomate discitur, quanti intersit, rationem habere *subjecti*; satisne informatus sit homo, nec ne; tentatusne, an statu animi integro pollens? nec non, cur in dijudicando erroris effectu apud hominem, non semper ad naturam modo hypotheseos, sed etiam, ac sæpe multo magis, ad *conditionem* animi humani, magis mi-

nusve rem assequentis, respiciendum sit. Causa est, quod necessarium consequentia cujuslibet nexum non quivis perspicit, sed difficultas oriri potest varia, tum ex informationis & judicii defectu, tum ex tentationis metu atque affectu, quo minus ipsa necessitas satis explorata haberi queat

Num ideo, propter negationem inde exortam, dicendus sit aliquis fiduciam in Christum perdidisse, aut concipere non posse; laudatus Auctor sic diluit: *Distinguendi hic primo videntur seducti & dociles à seductoribus & pertinacibus. Seductos tolerandos esse & informandos rectius, jubet Apostolus Rom. IV, 1. 2. Theff. III, 14, 15. Unde & eosdem à Deo tolerari, sequitur. Pertinaces verò, nullis monitis parentes, veritatis assertores calumniis proficindentes, tametsi opinentur, se causa dejici non posse, ut Judei Job. IX, 29. 41. Rom. X, 2. tamen Dei gratia excidere, ultionemque incidere, constat ex eodem Apostolo 2. Theff. I, 8. Similiter D. Kromayerus in Diasceps. p. 3. De consequentiarum evidentia præcognoscendum v. gr. si pars altera neget, postis his vel illis, hoc vel illud sequi, quod distinguendum sit inter seducentes & seductos, inter pertinaces & dociles, inter heterodidascalos & heterodoxos. Seducti & dociles tolerandi sunt & informandi: pertinaces & veritatis calumniatores gratia divina excidere, dubium non est: gravius enim iudicium heterodidascalis, quam heterodoxis tantum, simplicibus præsertim & docilibus, Salvator Matth. V, 19. minatur: Qui solverit unum ex mandatis hisce minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum. Utriusque testimonii sententia est prorsus mea, præterquam nihil sentio amplius; videlicet, qui seducti fuerint circa præsuppositum dogma, ex. gr. aternitatem Deitatis Christi, si tamen hanc veram adhuc supponant; per eum*

eum negatæ connexionis errorem *non simpliciter*, seu *absolute*, gratiam amisisse, modo sint dociles ac se rectius informari patiantur; quanquam ex ipsis, qui ita *seducti* habentur, alii statim gratia excidere potuerunt, si non mera ex imbecillitatè & tentatione corrupti sint; id quod Dei iudicio est relinquendum.

IV. *Articulorum Fundamentalium Secundariorum negatio ex parte negantis stare non potest cum fide ac salute, nisi ingens simplicitas & ignorantia consequentiæ, per quam negatio illa ipsi fundamento fidei per consequentiam adversatur, & animus ab errore, qui fundamento fidei directe adversatur, abhorrens ac meliorem interpretationem admittens, intercesserit.* D. J. G. Baierus Compend. p. 58.

Rationem & ipse addit p. 61. 62. *Quia enim negatio articuli secundarii [e quorum numero esse doctrinam de aternitate Deitatis Filii, supra demonstratum est] non adversatur fundamento fidei, nisi per consequentiam, consequentiam autem non capit, qui ex simplicitate negativam illam amplectitur; ideo cum fundamento ipso negatio ista, in tali subjecto, stare potest. Et quia cognitio expressa articuli, qui negatur, ad generandam fidem & causandam salutem simpliciter necessaria non est; [conf. D. Nic. Hunnii Dialceps. p. 269. &c.] ideo negatio ejus, ex mera ignorantia & simplicitate profecta, stare potest cum cognitione ceterorum, que ad fundamentum ipsum, in quantum ad causandam fidem & salutem cognitu necessarium est, pertinent, neque adeo fides ipsa & salus necessario tollitur atque impeditur. Quæ quidem petita ex D. Joh. Musæi Introductione, resolvit in Axioma illud Hülsemannianum, tertio loco hic à me positum, adducens etiam consensum Kromayerianum.*

II. Quando ergo satis confectum atque ostensum

est, NON SIMPLICITER omni negatione dogmatum fidei fundamentalium eorum, quæ non tam *constitutiva*, quam *presupposita* seu *consequentia* sunt, gratiam tolli; sciendum simul, nihil hoc ipso concedi *Socinianis* aliisque hæreticis, quasi illorum dissensio non haberetur grande nefas. Quin immo exinde, quòd negatio, informationem & consequentiæ evidentiam repudians, sine omni dubio exitiosissima est, istorum hæresis fit tantò manifestior. *Qui enim sic aliquem* (eius generis articulorum) *negat, is non solum vi negativæ suæ implicite, indirecte & per consequentiam destruit fundamentum fidei & salutis, vel saltem aliquid eorum, absque quo id salvum esse non potest, sed etiam, agnita consequentiæ vi & bonitate, jam per errorem, ex negativa deductum, fundamentum fidei, & salutis ipsum directè destruit, idque ad generandam fidem cavendamque salutem, quantum in ipso est, inefficax reddit: quod à nemine, fide & salute salvâ, fieri potest.* Ut rechristime scripit B. J. *Museus* *Introduct.* in *Theolog.* p. 177. Ita Socinianis opponimus non modo hanc thesin, *Jesum Christum esse Deum verum*, sed etiam addimus, *atque æternum*: & quoscunque, informationem hac de re non admittentes, gratiæ Dei expertes statuere, non dubitamus.

12. Caterum abest tantum, ut ego Socinianissimo quidquam indulgendum putem, ut potius nihil sub sole pestilentius, nihil ipso Christianismi nomine indignius, agnoscam. Unde & factum esse existimo, quod Satanas modo non uno fit conatus, movere mihi suspicionem opinionum eo spectantium, quas me, ut ipsam Evangelii perniciem, detestari sentit. Viderint, qui suam huic malo præbuerunt operam, ne Diaboli instrumenta esse perseverent! Absurdorum Autor ex hac primæ crimi-

nati-

nationis suæ refutatione, qua ipsius quidem maledictis non respondi maledicendo, sed verba modò factis attemperavi, facile tamen persentiscet, quantopere à Spiritu maligno se occaecari passus sit; recognoscens, qui cœperit dicam mihi scribere, ne adhibitis quidem causâ fundamentis, quæ passim apud Theologos sunt obvia. Quem admodum verò in tot labyrinthos sese immisisset neutiquam, si illos consulere & amplecti, quam prævidenter agere, maluisset; ita nec festinasset, de fide stantium, tentationibus obnoxia incredibilibus, nimis leviter sentire, nisi cum plurimis simulacrum Fidei *historicum* loco illius veræ esset intuitus: quæ ratio cœcutiendi infinitorum scaturigo errorum est. Jam vero, si semet ipsum non oderit, prudentius reputabit secum, quid tam perverfis compluribus inculpationibus, partim adversus me, partim adversus venerandos Collegas meos, commiserit, quidque effecerit aliud, quam ut *thesaurizârit sibi ipsi iram in diem iræ & patefactionis justi judicii Dei: qui reddet unicuique secundum opera ipsius; is quidem, qui secundum patientiam operis boni gloriam & honorem & immortalitatem querunt, vitam æternam. Is autem, qui sunt EX CONTENTIONE, & qui ipsi veritati quidem haud obsequuntur, obtemperant vero injustitiæ, excandescunt & ira (erunt.) Afflictio & angustia, in omnem animam hominis, perpetrantis malum: gloria vero & honor & pax cuius operanti bonum.* Rom. II, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Ecquantum scripto illo Germanico in tota Germania perpetravit malum, tanquam sax & tuba! Quod si maledictionum calculos subduxerit, an non illis animarum innumerarum ad calumniandum accensarum atque obfirmatarum sunt? Infinita hæc culpa est, in qua præterea omnes insunt culpæ malorum, quæ inde consequuntur, non minus ad bonum omittendum,

dum, quam ad augendam suspicionem ac pravitatem. Ferunt non nulli, Autorem hujus scripti pœnitere: sed quæ, & qualis pœnitentia, ubi non tollitur eodem modo, quo illata est injuria tam multiplex, eaque longe atrocissima?

Si sperare Deum memorem sancti atque nefandi

Voluerit, mature adhuc sibi consulat, est necesse omnino, ne iudicium ad obdurandum magis magisque aggravet: quo quidem nomine ipsum misericordiam divinam commendamus. Profligatissimum enim scribendi genus, quo contra nos egit, per se ad cœlum clamat, non seignius certe, ac olim vox Schimeï adversus Davidem. Nec minori in culpa sunt, qui, quam deberent illud improbare, non veriti sunt laudare, sibi que gratulari de assœcla furibundo; nimium alieni a Paulino charactere 1. Cor. XIII, 6. *Charitas non gaudet injuriâ!* Quid, quod pervertendi fraudem etiam a se augendam putârunt? ex Accusatoris calamo, quasi ipsi, quid veri subesset, haud potuerint legere, fingentes, scriptum a me p. 23. *per negationem Deitatis Christi non simpliciter unionem cum Deo vivam tolli:* item p. 22. *negare Deitatem Christi, non esse errorem talem, qui formaliter veram Dei invocationem evertat, & de quo firmiter persuasus sanctificationem necessariò perdat:* immo, nequid detegendo suo virulento affectui deesset, addentes Germanice hæc verba: *id quod certe horrendum est.* Sanctum equidem affectum dicerem, si essent veraces in ferendo. Horrendum autem appellare pronunciatum, quod minime pronunciatum ab altero est, sed huic id malitiosè attribuere; hoc vero quàm horrendum facinus! hac calumnia quid usquam horribilius? Nam testor Deum hominesque, non tantum me ab hæreticis ejusmodi effatis penitus disfidere, verùm nec ullum eorum

corum sensum, vel *expresse*, vel *per bonam consequentiam*, haberi pag. 22. & 23. ubi etiam verbis expressissimis contrarium docetur ut ostendi supra. Pag. 23. exemplum profertur, non de Christi Deitate in se spectata, ast de attributo *AETERNITATIS* ei competente: quod enim ad veram Deitatem Christi attinet, quatenus ipsam quoque aternitatem continet *implicitè*, ibi profiteor identidem, sine ejus agnitione nec Conversionem dari. Alterum verò p. 22. ubi legitur? unde extorquebimur? Iterum pessime usurpatur *fallacia*, à dicto *secundum quid* transiliendi ad *dictum simpliciter*: siquidem aternitatis, per quam exemplum in sequentibus *determinatur*, ne mentionem quidem faciunt, quaquam illa præcisè considerata ante oculos exhibetur. Quantumvis enim perinde sit alias, sive Deitatem *absolute* dicas, sive aternam Deitatem: quando tamen ex instituto agitur de differentiâ Articulorum Fidei fundamentalium, ut in propositis *Observationibus*; hac de re constat è superioribus liquidò, tum multo aliud esse, si *Deitas* ipsa ignoretur vel negetur, quàm, si *attributa* ejus ignorentur vel negentur. Ecce! ergo, cum aternitatis in Christi Deitate considerationem ad secundi ordinis *Articulos fundamentales* retuli, non potui sanè, quin Deitatem Christi, *absolute* sumtam, iis, qui primi ordinis sunt, annumerarem, unà cum ejusdem *merito*, quod sine eâ ne primus quidem auditus capit. Itaque mens profecto mea nullo modo alia vel excogitari potest, quàm isti, quæ mihi afficta immeritò, prorsus contraria; nempe hæc: *per negationem Deitatis Christi simpliciter unionem cum Deo vivam tolli*: item: *negare Deitatem Christi, esse errorem talem, qui per se & formaliter veram Dei invocationem evertat; ut, qui eum firmiter*

ter sibi persuadet, Sanctificationem perdat necessario. Obsecro lectores atque obtestor, inimicos non minus ac amicissimos, ne nolint animadvertere, quo iniquitas censendi in Ecclesia nostra erumpat. Obtruditur mihi sententia *heterodoxa*, tanquam mea, qui nihil, eo pertinens, sed aperte id scripsi, quod illi *contradictoriè* est *oppositum*. Atque ita fallentes, audent exclamare: *horrendum!* Ita quum agant *Denunciationes*, nimis falso *Innocentes* dictæ, CRIMINE AB UNO DISCE OMNES! Ita quum egerit Theologus Senior Gryphiswaldensis, æque ferventer, ut juniores, illius *heretici* erroris me infimulans, *Concionis* publicè habitæ atque edicæ pag. 35. ut alia, non magis veracia, jam non tangam; equidem per silentium diuturnius haud debui Ecclesiam & officium meum defraudare. DEUS misereatur horum temporum, in quæ nos reservavit, arrogantia, perfidia, invidia ac livoris plenissima; doceatque obrectatores, qui innoxios pro nihilo condemnant, quàm crudeliter saviant in semet ipsos, perturbantes atque irritantes ad peccandum tot mille conscientias! Harum etiam misereatur DEUS!

F I N I S.

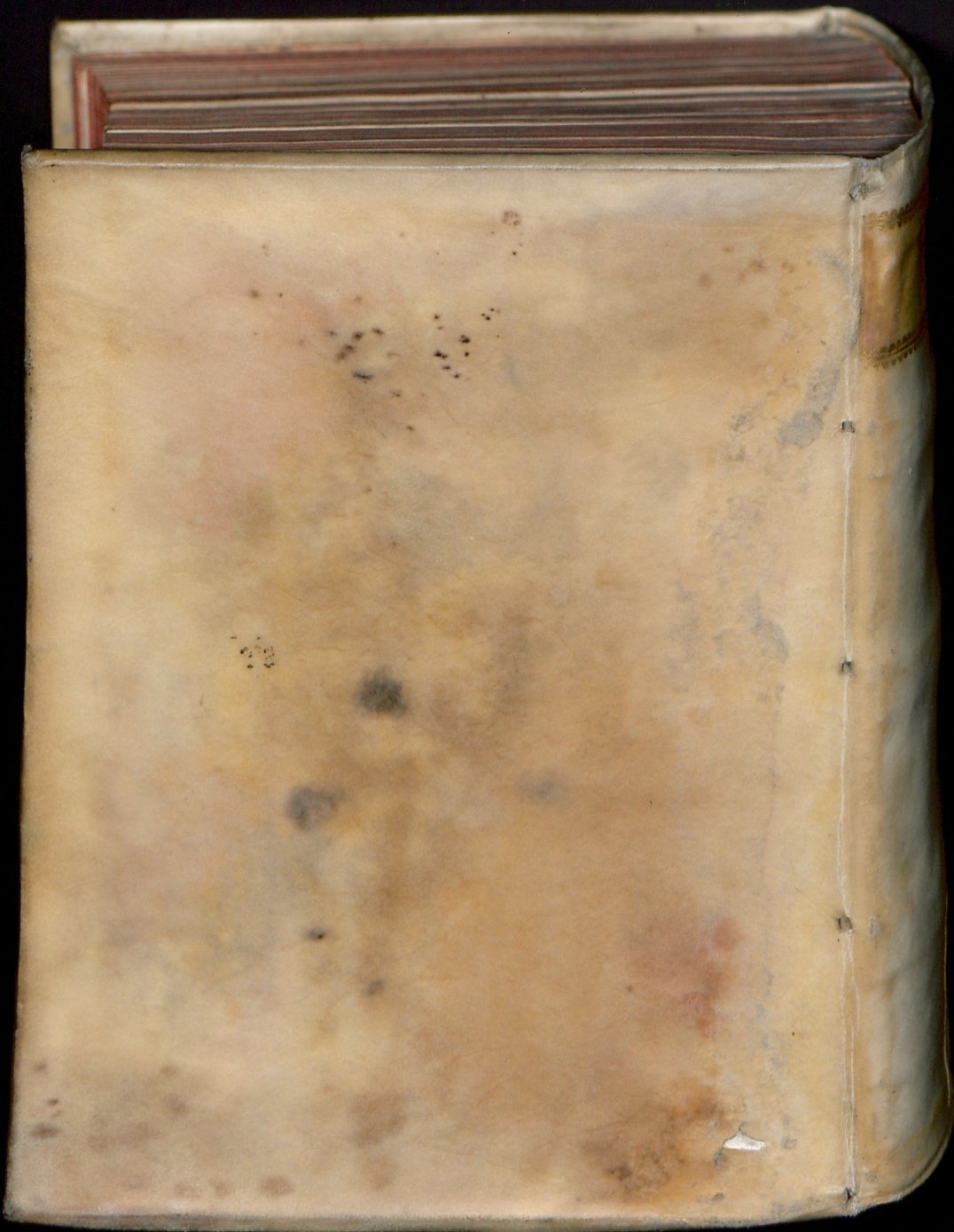
01 A 6534

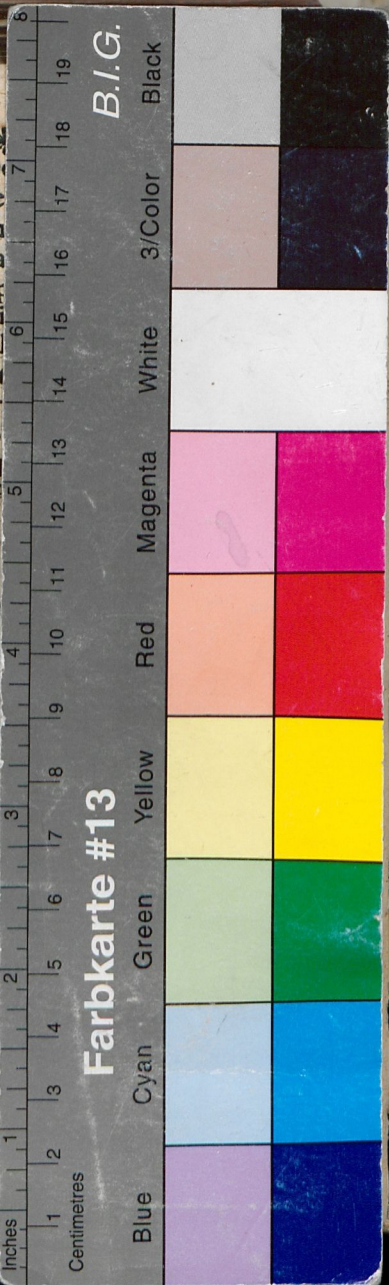
sb.

10/17

R

Mi. 66.

18
~~17~~ 17.
JOACH. JUSTI BREITHAUPT,
S. Th. D. & P. P. Sem. Th. & Sacrorum Hillersl. Direct. Præp. & Præl.
B. V. Magd. Confil. Confit. & Gen. Superint. in Duc. Magd. primæq; Diœc. Sal. Insp.

OBSERVATIONES THEOLOGICÆ
DE

HÆRESI

JUXTA

S. SCRIPTURÆ SENSUM,

In

UNIVERSITATE HALLENSI
A. MDCXCVII. P. P. ad disputandum.

Accedit

ANIMADVERSIO APOLOGETICA
A. MDCCIX.

HALÆ, apud CHRIST. ANDR. ZEITLERUM, Acad. Typogr.